

Viitasammakon havaintopisteen tarkistus

Saarenmaan osayleiskaava, kaava nro 36

1.1 Johdanto

Kangasalan ja Tampereen rajalle sijoittuvassa Saarenmaan osaleiskaavassa on tarkoitus sovittaa yhteen teollisuus- ja työpaikka-alueiden, asutuksen, palvelujen, liikenteen sekä virkistys- ja viheralueiden toimintoja.

Osayleiskaava laatiminen on aloitettu keväällä 2018 ja Kangasalan kaupunginvaltuusto hyväksyi kaavan 13.6.2022. Kaavasta kuitenkin valitettiin, ja hallinto-oikeus kumosi osayleiskaavan hyväksymistä koskevan kaupunginvaltuuston päätöksen joulukuussa 2023. Osayleiskaavan laadinta aloitettiin uudelleen alusta keväällä 2024.

Osayleiskaavaa varten on tehty yleiskaavatason luontoselvityksiä vuosina 2017 ja 2019, joissa on selvitetty yleiskaavan alueella sijaitsevia luontoarvoja. Selvityksissä on todettu, että kaava-alueella sijaitsee vain niukalti tiukasti suojellulle viitasammakolle soveltuvia elinympäristöjä. Kaava-alueelle ei myöskään ole selvitysten tekohetkellä sijoittunut viranomaisrekistereihin kirjattuja havaintoja lajista. Siten viitasammakon kartoittamista erikseen yleiskaavaa varten on pidetty tarpeettomana.

Osayleiskaavan uudelleen laatimisen yhteydessä tehdystä osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta saadussa palautteessa on vuonna 2024 nostettu esiin, että Tampereen puolelta Tampereen maankaatopaikan läheisyydessä on tehty vuonna 2023 havainto viitasammakoista (Laji.fi). Myös Kangasalan puolelta on tehty yksittäinen viitasammakkohavainto vuonna 2020,

mutta havainnon yhteyteen on kirjattu, että havainto on ollut satunnainen, ja että paikka ei todennäköisesti ole lajin lisääntymispaikka. Tätä yksittäistä havaintoa lukuun ottamatta, ei kaava-alueelle sijoitu viranomaisportaaliin kirjattuja havaintoja viitasammakosta.

Elyltä saadun ohjeistuksen mukaan tämän Kangasalan puolelta tehdyn viitasammakon havaintopaikan sopivuus lajin lisääntymis- ja levähdyspaikaksi käytiin tarkistamassa.

1.2 Viitasammakon hallinnollinen asema

Viitasammakko on luonnonsuojelulailla (9/2023) koko maassa rauhoitettu laji. Rauhoitettujen eläinlajien tahallinen tappaminen, pyydystäminen tai muu vahingoittaminen tai häirintä on kiellettyä. Uhanalaisuudeltaan laji on Suomessa luokiteltu elinvoimaiseksi (Hyvärinen ym. 2019).

Viitasammakko kuuluu myös Euroopan Unionin luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteen IV tiukkaa suojelua vaativiin lajeihin. Luontodirektiivin liitteessä IV (a) mainittujen eläinlajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on luonnonsuojelulain 78 §:n nojalla kielletty.

Viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikka on määriteltä seuraavasti:

"Lajin esiintymispaikoilla lisääntymispaikaksi voidaan tulkita ne vesialueen osat, joissa koiraille on lisääntymisreviirit, joissa pariutuminen ja kutu tapahtuvat ja joissa nuijapäät elävät. Soidintaminen riittää osoittamaan lisääntymispaikan olemassaolon. Levähdyspaikkaan kuuluvat päivälepopaikat esim. kasvillisuuden suojissa ja talvehtimispaikat sekä maa- että vesiympäristössä. Kutualueilla olevia talvehtimispaikkoja lukuun ottamatta levähdyspaikat eivät kuitenkaan ole yksiselitteisesti määriteltävissä. Lisääntymis- ja levähdys-

paikan välittömässä läheisyydessä tulee olla levähdyspaikaksi ja ravinnonhakuun soveltuvaa ympäristöä, jonka rajaus on harkittava tapauskohtaisesti." (Saarikivi, 2017)

1.3 Viitasammakoiden ekologia

Viitasammakot elävät vuodenajasta riippuen joko akvaattisissa tai terrestri-
sissä elinympäristöissä. Näitä elinympäristöjä ovat vesistöjen rannat, erilaiset
pienvedet, kuten ojat ja lammikot, kosteikat, rantaluhdat, kosteat niityt sekä
metsät. (Saarikivi, 2017).

Suomessa viitasammakoiden oletetaan talvehtivan vesien pohjaan kaivau-
tuneena, joskin laji voi horrostaa myös maankoloissa (Jokinen, 2012). Ve-
sissä talvehtimispaikan tulee kuitenkin olla niin syvä, vähintään noin metri,
ettei vesi jäädy pohjaa myöten (Saarikivi, 2017). Osa populaatioista talvehtii
lisääntymispaikallaan, mutta osalla on erilliset talvehtimis- ja kutualueet, joi-
den välillä laji vaeltaa. Sammakoiden tiedetäänkin liikkuvan noin kilometrin
säteellä lisääntymispaikastaan, mikäli suotuisaa elinympäristöä löytyy. Vii-
tasammakoiden on havaittu käyttävän liikkumiseen ojia sekä pensaikkoa ja
välttelevän kuivia ja avoimia paikkoja (Jokinen, 2012).

Talvehtiminen päättyy ja lisääntymiskausi alkaa jäiden lähdettyä huhti-tou-
kokuussa. Lajin lisääntymispaikkoja ovat reheväkasvuiset järvien ja lampien
rannat sekä meren tulvalammikot ja lahdet, joissa on riittävä (Saarikivi,
2017) Viitasammakko ei kude mataliin, helposti kuivuviin lätäköihin, ojiin tai
allikoihin (Viitasammakko, 2022).

Ryhmäsoidin ja kutuaika kestää noin muutaman viikon. Kudun jälkeen ai-
kuiset yksilöt siirtyvät kesäalueilleen ja palaavat taas syksyllä talvehtimisalu-
eilleen. Lajin kesäelinympäristöjä ovat matalat ja kosteat vesistöjen rannat,
rehevät suot, rehevät ja yleensä kosteat metsät (erityisesti lehtimetsät) sekä
hakuuaukot. Lisääntymispaikalle jäävä kutu kehittyy parissa viikossa nuija-

päiksi. Nuijapäät elävät vedessä rantakasvillisuuden suojissa, ja niiden kehitys maalle nousevaksi nuoreksi sammakoksi kestää 2-3 kuukautta. (Jokinen, 2012; Saarikivi, 2017)

1.4 Maastotarkistus ja johtopäätökset

Alue, jolta viitasammakkohavainto oli tehty vuonna 2020, käytiin tarkistamassa 12.11.2024. Viitasammakon havaintopaikka on esitetty kuvassa 1. Havaintopisteen lähiympäristössä kierrettiin jalan ja arvioitiin alueen soveltuvuutta viitasammakon lisääntymispaikaksi.

Kuva 1. Laji.fi-palveluun kirjattujen viitasammakkohavaintojen sijainnit. Kartta: Maanmittauslaitos.

Vuonna 2020 tehty havainto sijoittuu kaivettuun metsäojan uomaan. Havaintopistettä ympäröivä lähimetsä on mäntyvaltaista tuoretta kangasmetsää, jossa on tehty melko hiljattain puuston harvennusta. Lähialueelle sijoittuu myös kuusimetsää. (kuva 3)

Alueella kulkevat ojat ovat leveydeltään enemmän tai vähemmän metrin luokkaa. Paikoin uomat ovat lähes umpeenkasvaneita. Metsäojissa oli tarkistusaikaan vettä arviolta alle puolen metrin syvyyden verran. Alueella saati tarkistuksen aikana vettä. (kuva 2). Alueen ojanuomat voivat todennäköisesti ajoittain kuivua kokonaan sekä jäätyä pohjaan asti talvisin.

Havaintopisteen läheisyydessä olevat uomat eivät vaikuta viitasammakolle ensisijaisesti sopivilta optimaalisilta lisääntymisalueilta.

Kuva 2. Metsäojja alueelta, jolta yksittäinen viitasammakkohavainto on tehty vuonna 2020.

Kuva 3. Metsäojia reunustavaa, harvennettua metsikköä.

1.5 Viitteet

Hyvärinen E., Juslén A., Kemppainen E., Uddström A. & Liukko U-M (toim.; 2019) Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. URI: <http://hdl.handle.net/10138/299501>

Jokinen, M. (2012) Viitasammakko *Rana arvalis* Nilsson 1842, Esiselvitys. Suomen ympäristökeskus

Saarikivi, J. 2017: Viitasammakko (*Rana arvalis* Nilsson, 1842). – Julk.: Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017, s. 90–96. Ympäristöministeriö, Helsinki.

Viitasammakko (2022). Syken lajiesittelyt. www.ymparisto.fi/luontodirektiivilajiesittelyt. Päivitetty 30.11.2022.